

Ali je umetnost sama sebi namen?

(Spisal Andrej Kalan.)

lepi umetnosti izpregovorim nekatere besede; vredno je govoriti o tem predmetu, ker lepa umetnost vpliva mnogo na razvoj posameznega človeka, mnogo in odločilno na razvoj človeštva.

Moči lepe, vsestransko dovršene pesmi, moči popolno ubrane skladbe, kdo je ne pozna, kdo je ni občutil? Z nenavadno, čudovito silo vabi človeka za seboj pesnik, skladatelj. Razdivjanemu Savlu kralju so se poleglasti strasti, puščica mu je padla iz rok, ko je igral pred njim David na harpo. In glasovi bojne pesmi so zvabljalji za seboj ne posebno mehko-čuteče spartanske vojake v boj, v smrt za domovino. In ali govornik nima nekako v oblasti svojih poslušalcev? Slikar, kipar in stavbar vdihajo mrtvemumu platnu, neobčutnemu lesu, mrzlemu kamnu gorkote, krvi, življenja in ustvarjajo umotvore, katerih se raduje človeško srce, katere občuduje človeški duh. »Umetnost« — pravi Stritar (Zvon I., str. 4) — »je prava oaza v tem pustem in praznem življenju, kjer duša hira in od žeje umira; večno zelen otok poln hladnih potokov, pisanih cvetic in lepega petja, poln življenja in mladosti, harmonije in sreče.« Ni čuda, da je zato umetnik tudi obdan z nekim svetim božanstvenim bliščem; »velik, neumrjoč, stvarniku enak je v resnici umetnik, kateri iz svojega osrčja stvari podobe, ki jih je v svetem trenutku spočela njegova duša, ki jim je življenje dala njegova roka; podobe, kakor njih stvarnik neumrjoče, katere bodo živele, dokler bodo veljale večne postave lepote in resnice.«

Dasi popolno ne pritrjujem besedam istega pisatelja Stritarja: »Umetnost je najblažji cvet pravega, čistega človeštva; tisti dar, ki povzdiguje človeka najbolj nad žival ter ga približuje stvarniku«, ker me preveč spominjajo besede tedaj še mladega Goetheja, ki pravi:

Wer Wissenschaft und Kunst besitzt,
Hat auch Religion;
Wer jene beiden nicht besitzt,
Der habe Religion,

vendar-le mora vsakdo reči, da je lepa umetnost za vero najkrasnejši cvet, s katerim je Bog okrasil svoje stvarjenje. Prav ima torej pisatelj potopisnih črtic (Prim. Slov. 1888, šte. 267), ki, nagledavši se umetniških kipov, slik in stavb v slavnih Benetkah, čudeč se vzklikne: »Velikanska si umetnost, divna hčerka božja, najdražji dar nebeški«, pa zdi se mi otožen in poln skrbi, ko izraža gorečo željo: »O da bi vedno služila Njemu in Ga poveljevala, ki te je vstvaril in ti tako odlično pa važno nalogo odkazal v človeški družbi!«

Da, to je glavna stvar! Kakor vse stvarjenje vedoč ali nevedoč mora služiti svojemu stvarniku, tako tudi lepa umetnost. Kaj pa, ali je ta divna hčerka božja ostala v hiši, v službi svojega očeta? Žal, da moramo zanikati to vprašanje ter pristaviti, da se je ta hčerka mnogokrat in mnogokod ločila od svojega rodnega doma, da več neče poznati svojega očeta, da hoče živeti sama zase; samosvoja, neodvisna od njegovih zakonov hoče se razvijati in dovrševati. Tudi umetnost z drugimi uporniki zoper Boga kliče: Non serviam! Nečem služiti! »Umetnost mora biti prosta na vse strani, da se more razvijati po svojih lastnih postavah, drugih ne pozna. Umetnost je gospa, ne dekla; če hoče tako rekoč enkrat prostovoljno služiti kaki ideji, tem bolje, siliti se pa nikakor ne smé.« (Prim. Zvon I., str. 94.) — »Baš to je svojstvo prave umetelnosti, da ima sama v sebi namen. Kdor ne more tega misliti, z njim se pač ne bomo mogli nikdar sporazumeti, to je: petitio principii.« (Zvon I., str. 239.) — Isto beremo po nemških estetičnih knjigah: »Die schöne Kunst ist ausschliesslich sich selbst Zweck;« »wer sie zu Zwecken benützt, hemmt ihren freien unbegrenzten Flug.« »Aesthetisches Vergnügen kann das Kunstwerk nur gewähren, wenn der Künstler bei der Production desselben einer inneren Nothwendigkeit folgt, die ihn unabhängig von Absicht und Endzweck, wie bewusstlos, wie instinktartig

treibt;« (Prim. Nüsslein, Lehrbuch der Kunstwissenschaft § 34) prav kakor naš Stritar po njih: »Kaj pa hoče cvetica na travniku z vso svojo lepoto? Kaj hoče slavec v dobravi s svojim petjem, čarobnim petjem? Baš to je svojstvo prave umetelnosti, da ima sama v sebi namen.«

Umetnost je sama sebi namen, kaj to pomeni? Umetnik je pri izvrševanju svojega umotvora prost na vse strani; njemu razven umetniških zakonov ni drugega zakona nobenega, tudi božji, tudi npravni zakon zanj ne velja. Umetnik sledi le vzletu svoje obraznosti, hrepenenju svojega srca in gibanju svoje roke in hoče izvršiti umetno, samo v sebi popolno in dovršeno delo; drugega namena pri tem nima nobenega.

Začetnika temu temeljnemu načelu moderne estetike sta Lessing in Kant, pri nas ga je znanstveno uvel v književnost Stritar. »Poezija«, pravi, »nima nikakoršnega namena zunaj sebe; ona je gospa, ki nikomur ne služi, tudi najvišjemu gospodu ne.« — To temeljno načelo moderne estetike je popolno napačno. Kdor namreč veruje, da je svet ustvarjen od Boga, da je človekov namen v Bogu, da mora torej človek pri vseh svojih delih, torej tudi pri umetniških delih ozir imeti na Boga, kdor kaj stavi na splošno mnenje in prepričanje človeštva v vseh stoletjih, kdor ima še svojo glavo, da mu je, kakor veli pri-slovice, ni treba pri družih iskati na posodo, tak mora neizprosno zavreči napačno to načelo, ki strupi moderno lepo umetnost, odvaja človeštvo od Boga in je onesrečuje. V tem oziru prav govori nesrečni Lamennais, ki je znal globoko misliti, ki se pa, žal, ni znal ukloniti, rekoč: »L'art pour l'art est une absurdité«: Umetnost sama sebi namen, je nesmisel.

V tem načelu se kaže v umetnosti odpad človeštva od Boga. Človek je namreč po tem načelu po svojem bistvu, torej tudi po svojih delih, torej tudi v umetnosti sam svoj gospod, za svoja dela le sebi odgovoren; verska, npravna načela nimajo pri umetniških delih nobenega pomena. — Kdor to pomni, njemu se bo marsikaj razjasnilo opazu-

jočemu moderna umetniška dela. V takih umotvorih nikjer nobenega ozira na Boga — stvarnika, kaj še le Odrešenika! »Kar se tiče pozitivne vere, vse to mu je nevtralnopolje«, pravi Stritar v svojem »Zvonu« (1878, str. 110), nobenega ali premalo ozira na npravstvene zakone: »mit der kühlen Weihe, die der Kunst eignet, hat die Flamme der Begierlichkeit nichts gemein«. »Das Unsittliche ist an sich in der Dichtung nicht unerlaubt, sondern nur das Unaesthetische.« Kdor to pomni, tak si ne bo težko razlagal strašnih nasledkov tega načela.

In kakošne so te posledice? Stópi v kako umetniško galerijo, recimo v narodno galerijo v Londonu; tam vidiš nebeško lepi podobi, kojim je umetnik F. Francia; na prvi je Marija z Jezuskom, Janezom in drugimi svetniki; na drugi žalostna Mati božja z mrtvim Odrešenikom v naročaju; blagi, nebeški čuti polnijo pri tem pogledu opazovalcu srce. Toda neposredno nad zadnjo podobo pa je postavljena Caracci-jeva Suzana brez obleke in pohotna starca poleg nje; precej zraven uči Pan Apollona igrati na flavti, oba seveda v naravni opravi; na drugi strani zopet Rafaelova sv. Katarina v nebeško-deviški lepoti, zraven Leonardo-da-Vincijev Kristus, ki svari pismarje in nad to orel z Ganimedom v višavi, in to zadnjo podobo ni da bi človek opisal.

To je že posledica načela: Umetnost je sama sebi namen; s tem se profanuje in skruni vse, kar je človeku sveto in drago. Tako je tudi po drugih slovečih galerijah v Draždanih, v Benetkah, v Florenciji, v Rimu itd. Žal, da se ta posledica kaže celó tu pa tam po cerkvah.

Toda, to ni edina posledica. Nedavno je stal v Parizu pred sodniki belgijski pisatelj Camil Lemonnier, ki je priobčeval v časniku »Gil Blas« take npravne spise, da so presedali celó Francozom, ki imajo gledé lascivnosti in razbrzdanosti v umetnosti posebno dobre želodce, da so ga celó francoski sodniki tirali pred sodišče. Način pa, kako se je vršila obravnava, kaže skoro, da so hoteli sodniki za pisatelja bolj reklamo delati, kakor pa ga kaznovati. Obravnava ni bila tajna, kar je tirjala spodobnost

in tožnik sam je začel s besedami: »Lascivno in razuzdano sicer ni pregnano iz francoskega slovstva...« Očitno je, da zagovorniku zatoženčevemu ni bil posel težaven; postavil se je na stališče samosvoje, neodvisne umetnosti, ki nima razven umetniških nobenih drugih zakonov, tudi нравnih ne. Na Angleškem so vendar v tem oziru nekoliko boljši,

ker so v zadnjem času konfiskovali in prepovedali prodajati Zolova dela, v katerih se pisatelj dosledno in do skrajnih posledic ravna po načelu: umetnost je sama sebi namen.

In take ali vsaj podobne prikazni niso redke v nobeni, tudi v slovenski literaturi ne. (Dalje.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Spisal dr. Fr. L.)

Knjige „Matice Slovenske“ za leto 1888.

„Slovenci in 1848. leto.“ Spisal Jos. Apih, profesor deželne velike realke v Nov. Jičinu. »V práci a vědění — Je naše spasení.« V Ljubljani 1888. Tisk Blaznikovih naslednikov. 8°. str. VIII. + 302. Cena 1 gld. — To knjigo je pozdravila slovenska kritika dosedaj nenavadno prijazno in ugodno. Temu se ne čudim, ker vtis, ki ga napravijo na čitatelje že prve strani, je v resnici nenavaden. Takoj se vidi, da je bistro oko pregledalo veliko stvarino, spretna roka jo zbrala in zgodovinarjeva točna a izvežbana sodnost, stoječa na vzvišenem stališču zgodovinskega razvoja, razvrstila razne dogodke v lepo skupino zgodovinske slike. Zlasti to, da pisatelj tako določno riše naroda slovenskega pojem, stališče, težnje, zgodovinsko nalogo, s čimer čitatelje na dogodke same pripravlja, potem pa kaže, kako so to nalogo v onem odločilnem času umevali in izpolnjevali narodnjaki in nenarodnjaki slovenski. — to daje knjigi neko posebno krepkost in zanimivost. Ako pomislimo dalje, da je tvarina nabrana v brezštevilnih knjigah, časopisih, rokopisih in povzeta tudi iz ustmenih poročil, moramo priznati vrlemu gospodu pisatelju hvale in posnemanja vredno marljivost in vednostno natančnost. Vseskozi zaznamuje pisatelj vire za vsako poročilo.

Označivši dovolj razmere na Slovenskem in drugodi pred osodnim letom in pokazavši vzroke preobrata, slika nam začetek, razvoj, dogodjaje in vspehe onega velevažnega preobrata. Posebno odlični oddelki so n. pr.: 4. Narodni program. 5. Boj proti Frankobrodu. 8. Volitve za državni zbor (zanimivo). 10. Slovenski poslanci na dunajskem državnem zboru. 12. Slovenske zahteve in pridobitve. 16. (zadnji.) Razpust državnega zbora in oktovana ustava.

Umeva se samo po sebi, da nisem vstanu niti o zanesljivosti posameznih virov soditi, niti o tem, je-li pisatelj zadel onega duha, ki je takrat preveval razne sloje naroda našega. Vple-

tel je sicer mnogo zanimivih epizod, ki nam značijo tega duha, a želeli bi jih še več. Knjiga je namreč po pisavi svoji dovolj težka in utrudljiva, za mnogo Matičarjev bode neumljiva in to je slabejša stran tega dela. Gledé zgodovinske natančnosti opomnim naj še to, da je imel knjigo v roki in jo skrbno pregledal mož — veščak, ki je živel in tudi deloval v oni dōbi ter pisatelju svoje opazke sporočil, — torej ima v stvarnem obziru knjiga toliko večjo veljavo.

Pisatelj je najprej zgodovinar. Njegovi lastni nazori ne silijo na dan. Kjer se pa javi njegovo prepričanje, je trezno in ne enostransko. Poleg goreče ljubezni do domovine pozna spoštovanje do drugih narodov in obsoja »nespravljivost in smrtni gnev, žalostni, XIX. vek sramoteči znak ustavnih in narodnih bojev«. Ako bi se pisatelj zanimal bolj za cerkveno zgodovino, označil bi bil še bolj, nego je, razmere v cerkvi in narodov — naroda slovenskega — do cerkve. Tudi na tej strani je bilo l. 1848 dokaj osodno.

Jezik je pač nekaj križ, ki ga mora nositi čitatelj te knjige. Jezikovno jo je urejeval pok. prof. Anton Raič. Tu pač vidimo, da ne kaže jezika le preveč »strojiti« in iskati slave v kakih posebnostih. Ker se nahaja v knjigi mnogo tujek, zakaj bi se n. pr. bila morala prevesti znana »protestovati« v »prosvedovati«?

Sploh pa rečem prav odkritosrčno: Častitati si mora Matica na tem delu, častitati moramo gospodu pisatelju, kajti s tako knjigo smemo se ponášati pred svetom. To je sad slovenskega truda in pristne ljubezni do domovine. Daj Bog pisatelju, da bi mogel še mnogo takih knjig podati svojemu narodu!

„Letopis Matice Slovenske za l. 1888.“ Uredil dr. Lovro Požar. V Ljubljani. Natisnila »Narodna Tiskarna«. 1888. — 8°. Str. 298. Cena 1 gld. — Urednik »Letopisa« piše v »predgovoru«: »Ko se je letos dosedanji urednik gospod prof. Levec zaradi drugih opravkov urejevanju Letopisa odpovedal, prevzel je podpisani po sklepu odborovem uredništvo; a načelo ostalo je isto, da se vsprejemajo v Letopis le izvorni in kolikor toliko slovensko izobrazeno občinstvo zanimajoči spisi.« Knjiga obsega osem spisov.

dvignena miza, da se zapišejo. Pisalna priprava mora biti vedno pri rokah.«

»Dobro je vselej vprašati: ali sedimo prav tako? Ako duh pritrdi, naj se tudi v prihodnje obdrži tisti red. Ako duh z razredbo ni zadovoljen, mora vsak posebej poprašati, ali sedi prav, in menjati prostor s sosedom v slučaju, da ni duhu všeč. Pravilo je, da sedé vsi udje v sednici pomešani, možki poleg žensk, stari poleg mladih, tudi po temperamentu. Vse pa, kar tirjajo duhovi, naj se vestno izpolnjuje, da se razodenejo toliko zanimivejše reči.«

»Najbolje gre tedaj, kadar je dober posrednik v sednici. Duh ga brž posede in začne ga pritiskati, da čuti nagib k pisanju v roki: — pisalni posrednik. Takemu dajte papirja in svinčnik v roke in naj poskusi, kaj mu duh narekuje. Ako čuti nagib k govorjenju — govor-

jenja posrednik, tedaj je treba poslušati, kaj mu razodeva duh.«

»Ako je več posrednikov v družbi, izbere si duh najboljšega in se ž njim zveže po perispritu. Navadno se čuti prej nek mrzel pih okrog prisednikov in takrat je lahko pričakovati prečudnih rečij. Za lepši red naj si izbere družba stoloravnatelj, koji sam sme govoriti naravnost z duhom, drugi le po njem. Vsak prepir bega in moti duha, in vse se lahko pokazi.«

»Duhovi najraje imajo, da ostane vse skrivno, kar se godi v sednicah, zato se ne javijo radi v pričo takih oseb, ki vse to v javnost prenesó in porabijo za agitacijo. Velike previdnosti je torej treba, kadar se sprejme nov ud ali gost v sednico.«

Tako piše tednik: »Licht, mehr Licht.«

(Dalje.)

Ali je umetnost sama sebi namen?

(Spisal Andrej Kalan.)

(Dalje.)

Nesrečni Phaëton« — pravi v tem oziru apologet Weiss — »zgrabil je za solnčni voz in zlorabeč božjo luč je hotel upepeliti svet in ogenj božji ugasiti v blatu.« Koliko takih Phaëtonov nam kaže zgodovina lepe umetnosti; in tu ni v nevarnosti nebesni obok, ne drevesa s svojim listjem, pač pa srca neumrljiva, priprosta, nedolžna in vse to v imenu boginje umetnosti, in gorje človeku, ki bi zavpil: »Stojte! Tudi v umetnosti so veljavni večni zakoni božji, tudi umetnik je v službi višjega gospoda, tudi on bo moral odgovarjati pri sodbi za svoje darove.« »Kaj ti véš, kaj je umetnost, in kakšni so njeni zakoni; le čevlje sodi naj kopitar,« tako mu po priliki razžaljeni umetniki odgovarjajo, ponašajoč se s svojo prostostjo v umetnosti in ne čuteč, da služijo s tem zlobi.

Taka umetnost je človeštvu nevarna in škodljiva, zato se je je treba varovati;

kolikor silnejša je nje moč, toliko hujši so nasledki, ako obrača v slabo svoje moči. Kdo namreč se zna bolj sladkati, kdo lepšega delati, kdo tako zvijačno zakrivati, kdo v krasni posodi med medom donašati smrtonosnega strupa, kakor prav umetnost s svojimi umotvori, umetnost samosvoja, ki se ne uklanja zakonom božjim in nravnim, ki deluje po geslu Straussovem: »Es ist nur eines, was wir hassen, es ist nur eines, was wir bekämpfen; diesem aber erklären wir den Krieg auf Leben und Tod, wir meinen den einzigen Feind, den die Welt hat — das Uebernatürliche«: ali ne ta?

In ker Slovenci le iz tujih posod zajemamo svojo omiko, ker se le v tujih šolah izobrazujejo naši umetniki, zato se ne čudimo, da se po nekoliko to napačno načelo moderne estetike kaže tudi v proizvodih slovenskih umetnikov, pesnikov in pisateljev. Zato ménim, da

je prav, da si to napačno načelo ogle-
damo natančneje.

Da bo pa naša razprava razvidnejša,
razdelimo jo na tri dele. Odgovoriti nam
je na ta-le vprašanja:

1. Ali je estetično dovoljeno in prav,
da imajo lepe umetnosti poleg svojega
prvega namena še kak drug namen?

2. Ali greši umetnik tudi zoper este-
tične zakone, kakor greši zoper zakone
krščanske etike?

In 3. Kaj nam je po teh pojasnilih
misliti o načelu: Umetnost je sama sebi
namen?

Vse, kar je lepo, vzvišeno, prijetno,
kar je resnično, redko, novo, kar je ču-
dovito, resno, smešno, vse to obravna-
vajo lepe umetnosti. Kolikor bolj eno
ali drugo prevladuje v umetelnih delih,
toliko več estetičnih prednostij ima umot-
vor, toliko več estetične vrednosti in
toliko več nam daje estetičnega užitka,
ki ga imamo proučujoč in občudujoč
umetniška dela.

In to je pglavitni, neposredni namen
lepim umetnostim; njih naloga je, s svo-
jimi proizvodi človeštvu dajati estetič-
nega užitka.

Pulchra sunt, quae visa placent; lepo
je, kar spoznano ugaja, pravi modro-
slovec Akvinski. Vendar pa to ni edini
namen lepim umetnostim; kolikor večje
estetične vrednosti je kak umotvor, toliko
silneje in blaže vpliva na duševno živ-
ljenje človekovo. To je pač samo ob
sebi umevno: umotvori, ki se gledé
vsebine in oblike odlikujejo s posebno
krasoto, vzvišenostjo, resnico in no-
vostjo, gotovo zelo izobrazujejo duha in
blažijo srcé. Gledalec stoječ pred lepim
umetniško vsestransko dovršenim kipom,
čuti, kako mu podoba vedno bolj ugaja;
čim bistrejše mu je oko in kolikor bolj
umetniško izobražen mu je duh, tem
natančneje opazuje na njej izvršene za-
kone lepote, tem ljubši mu je, tem več
mu daje estetičnega užitka; in prav ta
užitek ima po nauku Akvinčanovem na-
men: srce naše unemati za dobro
in ljubezen do dobrega v nas
gojiti.

Sili se nam torej važno vprašanje:
Ali pač sme umetnik izvršujoč svoj
umotvor poleg prvotnega namena tudi

namerjati, da izobrazuje duha in blaži
srce, ne da bi se s tem pregrešil zoper
zakone lepe umetnosti?

V ta namen se ozrimo v zgodovino,
kjer so nam duševni velemoži tudi gledé
zakonov lepe umetnosti shranili svojo
merodajno sodbo. Horac v znanem svo-
jem pismu: Ad Pisones (v. 341 . . .)
pravi:

Centuriae seniorum agitant expertia frugis,
Celsi praetereunt austera poemata Rhamnes:
Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando pariterque monendo.

Torej: utile dulci, lectorem delectando,
pariterque monendo; zraven vedrila torej
zahteva Horac od umetnosti tudi blažila,
tirja, da podaja tudi koristno. To geslo
sicer med drugimi mojstersko persifluje
Prešeren v svoji »Novi pisariji«, kjer pisar
učí svojega učenca:

Poj rajši to, kar treba je pri hiši,
Za hleve treba, treba je na polji,

in kjer učenec precej razume in je pri-
pravljen po tem nauku se ravnati, velec:

— — Po tvoji volji
Bom pel: gosen'ce kaj naj repo var'je,
Kak prideluje se krompir najbolji;
Kako odpravljajo se ovcam garje,
Preganjajo ušivim glavam gnjide,
Loviti miš učil bom gospodarje.

Vendar mu s tem stalne veljave ne
izpodmika, ker tudi Horacu ni, kakor
Prešeren pravi: »utile zrno, dulce pleva«,
ampak ker tu rimski pesnik misli na
etično in intelektualno korist, ki naj
jo imamo od lepega umotvora. Človek
ne živi samo od kruha, tudi duh in srce
potrebujeta hrane estetičnega uživanja
in po njem izobraženja in blaženja, in
to je pesnikovo: utili dulce.

O prvotnem in posrednem namenu
izraža se jasno tudi Shakespeare v svojem
Hamletu, govoreč posebno o drami: »Od
nekdaj je bil in je še sedaj namen drami,
da natori kaže njeno ogledalo, kreposti
njene prave znake, sramoti nje lastno
podobo, vsakemu stoletju njegov značaj
in vsakemu času njegovo sliko.« (Hamlet
3. 21.)

Celó Lessing, ki je nekako začetnik
načelu moderne estetike, da je umetnost
sama sebi namen, piše l. 1768: »Nagone
človeške hraniti in krepiti, vzbujati lju-
bezen do kreposti in sovraštvo do hu-

dobije, katera pesem naj tega ne stori? Boljšati morajo vse vrste poezije; žalostno, ako bi bilo treba to še le dokazovati, še bolj žalostno, ako bi bilo kaj takih umetnikov, ki bi dvomili o tem.« — Nekaj mesecev pozneje piše isti pisatelj še jasneje doslovno tako-le: »Einem Charakter (govori namreč o drami), dem das Unterrichtende fehlt,

dem fehlt die Absicht. Mit Absicht handeln, ist das, was den Menschen über geringere Geschöpfe erhebt; mit Absicht dichten, mit Absicht nachahmen, ist das, was das Genie von den kleinen Künstlern unterscheidet, die nur dichten, um zu dichten, die nur nachahmen, um nachzuahmen . . . Mit dergleichen Nachahmungen fängt das Genie an, zu lernen,

1. Morlakinja — Imoščanka.

2. Morlak — Imoščan.

3. Kmet iz okolice šibeniške.

es sind seine Vorübungen . . . allein mit der Anlage und Ausbildung seiner Hauptcharaktere verbindet es weitere und grössere Absichten: die Absicht, uns zu unterrichten, was wir zu thun oder zu lassen haben; die Absicht, uns mit den eigentlichen Merkmalen des Guten und des Bösen, des Anständigen und Lächerlichen bekannt zu machen; die Absicht, uns jenes in allen seinen Verbindungen und Folgen als schön und als glücklich selbst im Unglück, dieses dagegen als

hässlich und unglücklich selbst im Glücke zu zeigen.« (Lessing: »Hamburgische Dramaturgie.« N. XXXIV. zvezek 24., str. 248.) — Lessing torej, na katerega se posebno opirajo moderni estetiki in po katerem se tudi po naših srednjih šolah razlaga nemško leposlovje, prav krepko podpira našo trditev, da umetnost ni sama sebi namen, da umetnik ne sme slediti »einer inneren Notwendigkeit, die ihn, unabhängig von Absicht und Endzweck, wie bewusstlos, wie instinct-

mässig treibt.« — Da, treba je duha in srca, treba je razsodnega uma, žive obraznosti in najblažjih čutil, da se vstvari umetniško delo.

Po teh pojasnilih, katerih smo si poiskali v dokaz svoje trditve pri možeh popolno nepristranskih in veljavnih v zgodovini lepe umetnosti, ne bo nam težko odgovoriti na prvo stavljeno vpra-

šanje: Ali sme umetnik poleg prvotnega, neposrednega namena: dajati estetični užitek, imeti po zakonih lepe umetnosti tudi še druge namene: izobraževati duha in prav posebno blažiti srce?

S tem je obsojen dandanes v lepih umetnostih oblastno vladajoč krivi realizem.

Realist-umetnik prizna samo to, kar je natorno, počutno in vidno, ali se vsaj

4. Krivošijanka.

5. Srb.

6. Srbkinja iz Serajeva.

v svojih umotvorih samo na to ozira; realist torej ne pozna in ne prizna lepote, ki se kaže pri bitjih obdarovanih s spoznanjem in svobodno voljo. Umetnik-realist načelno v svojih umotvorih ne kaže nič lepega, nič velikega, kar bi segalo v nadnatorni red; on kaže samo vidne, lepe stvari in pojave in sicer pri tem nima namena, našim očem predstavljati kaj duševno lepega; užitek napravlja realist s tem, da nam kaže popolno nove, redke, grozne, smešne pri-

kazni in sicer je nam kaže v krasni, počutni, elegantni natorni obliki, z besedo: v tehnični dovršenosti gledé oblike. Kdor je prebiral Turgenjeva, komur so znana saj nekatera dela francoskih realistov in realistinj ter njih posnemalcev po širokem svetu, on najde za omenjeno trditev dokazov v obilici. Življenje, kakoršno je, golo in grozno brez najmanjšega višjega ozira — to je realistu ideal.

Kaj umotvor namerja, ali naj vpliva, oživlja, krepi nraavnost, ali naj potuho

daje hudobiji; ali naj služi kaki ideji ali nobeni; ali naj ima kak krajen, občen, zgodovinsk ali sploh kak drug pomen, zato se moderni realist nič ne méni. Zunanost, ta mu je vse, efekt (vspeh) je njegov malik. O tem pravi Reichensperger, ki je v Nemcih poznat umetnišk kritik: Nur das materielle sensualistische Moment fällt in die Wagschale: mit gewichtiger Kennermiene erörtert man die Correctheit der Zeichnung, der

Pinsführung und Anatomie, spricht von Localfarben, Lasuren, Tönen, Tinten, Impasto und dergleichen mehr: ob Blut, Leben, Seele, Geist, Genie vorhanden ist, kömmt gar nicht oder doch nur nebenher in Betracht.* (Fingerzeige auf dem Gebiete der kirchlichen Kunst st. 15.) Opomniti nam je treba le znanih imen: Mackart, Vereščagin in jasne so nam besede kritikove. (Dalje.)

Nekaj o našem mestniku (lokalu)

na *u* in *i* za možki in srednji spol.

(Spisal St. Rodoljub.)

Y zadnji dobi so nekateri pisatelji naši namesto poprejšnjega in še sedanjega *u* začeli rabiti *i* v jedninskem mestniku možkih in srednjih imen za tako zvanimi »ozkimi soglasniki«¹⁾, pa tudi pri vseh soglasniških deblih; n. pr. na drevesi, pri imeni, po dnevi itd. — Zvédel sem iz dobre roke, da pišejo (pisévajo) tako iz teh razlogov ali ozirov: »z ozirom na zgodovinsko slovnico; na národ, ki *u* ne pozna²⁾... in z ozirom na stare (staroslovenske, Pis.) naše pisatelje.«

Jako lepo. — Pa preučila me je večletna izkušnja, da ima ta, nekoliko po zgodovinski slovnici, nekoliko po národni govorici, a nekoliko po stari slovenščini izbrana in ustanovljena pisava važnih nedostatkov, na katere hočem zlasti pisatelje, pa tudi učitelje, pravnike, duhovnike in druge opozoriti

¹⁾ Opozarjamo, da je Metelkove »ozke soglasnike« Janežičeva slovnica pomnožila s soglasnikom *c* (in *rj*), posnemaje staroslovenščino oziroma Miklosiča, ki pa ne rabi tega imena, katero obseza (s potrebno premeno) njegove stsl. topljence, nebniike (palatalce) in sičnike — razun *z*. (Gl. »Formenlehre d. altslov. Spr.« 1854; str. 14.)

²⁾ Verodostojna svedoka pa pravita, da rabi koroškim Slovincem okoli Celovca nekod *u* (tudi za ozkimi soglasniki); tako tudi na Gorškem (v Ajdovščini in malone vsem okraju, po njej imenovanem.)

iz zgolj dobrega namena, a ne, da bi koga žalil s tem.

Čitajoč slovenske mestnike, po sedanjem (*ikavskem*) načinu pisane: »pri gospodu Kaši, Drči, Hamiši, Jakši; v Bači, Drači, Konjici, Šmariji...«, ne vém izvestno, pišejo li se ti gospodje Kaša, Drča, Hamiša, Jakša... ali pa: Kaš, Drč, Hamiš, Jakš...; ne vém izvestno, zovejo li se ti kraji: Bača, Drača, Konjica, Šmarija¹⁾... ali pa: Bač, Drač, Konjic (v Bosni), Šmarije (Šmarje) itd. itd., t. j. ne znam jim izvestno pravega imenovalnika.

Ako pa čitam n. pr. v hrvaškem ali srbskem spisu pri prvih štirih imenih na koncu *i*, vém pri tej priči, da jim je imenovalnik na *a*; — čitaje pa (v hrvaščini ali srbsč.) »o gospodu Kašu itd.«; »u Baču, Draču, Konjicu, Šmariju (Šmarju)«... znam jim na mah tudi imenovalnike: Kaš... Bač, Drač, Konjic, Šmarije (Šmarje itd. itd.).

Tako tudi po mestnikih: (pri) otirači, perači, jutrnji, piči, roči, kosmači, ko-

¹⁾ Prim. »Koledar družbe sv. Moh.« 1889; str. 80. — V Kozlerjevem »Kratk. slov. zemljopisu« 1854 pogrešam te (ženske) oblike na str. 47. in str. 26 p. b. »St. Marein«; tako tudi v »Alfab. Namensregister zum vollständigen (?) Ortschaftenverz. itd. Wien 1882.« (Alfr. Hölder.) V 1. in v 2. knjigi čitaš samó »Šmarje«.

med njimi tudi volčjih jagod. Iz teh stvari in iz krompirja sta si napravila ubožca večerjo, kar so pričali ostanki v skledi. Bolno ženo so prenesli v bolnišnico in jo ondi pravilno zdravili. Drugi večer pričné že govoriti, toda vse zmoteno. Dasi jo je peklo in žejalo, vendar ni hotela piti ponujane pijače; jela je besniti in skočivša raz posteljo je nameravala uteči. Mrzli obkladki na glavo in drugi pomočki jo vendar toliko utešijo, da začné dremati in slednjic zaspi. Zjutraj potem je že sedela na postelji ter se spominjala, da sta se soprogom nekega dné v gozdu iskala jagod

in si ž njimi napravila večerjo. Od te večerje do dôbe, v kateri so našli nesrečno zakonsko dvojico, preteklo je štiri in polu dneva. Uboga žena je ozdravela. Za istino te dogodbe je odgovoren Pecirka, ki jo je zabeležil.

Ker mala in tudi velika deca tako radi stegujejo prste svoje po vsaki jagodi, kako bi bilo koristno, da se bi vsak odrasli človek, posebno pa še učitelji, dobro seznanili sê strupenimi rastlinami, kazali je nevednim otrokom, opominjali in svarili je, da naj se ne dotikajo, še manj pa uživajo stvari, katerih ne poznajo.

Ali je umetnost sama sebi namen?

(Spisal Andrej Kalan.)

(Dalje.)

Gsto, smemo reči, velja v popolni meri tudi o pesništvu in o drugih lepih umetnostih. Kak napredek v vseh vrstah poezije! Kako naravno jasno, resnično nam pisatelji pripovedujejo, kako krasni so opisi, izbrane podobe, in v kako lepem jeziku nam vse podajajo, kako je gladek in pravilen; verzi kako dovršeni, kako polnodoneča rima! Toda bistvenega, za estetično ceno umotvora najbolj potrebnega pogrešamo večinoma pri takih delih; nedostaje jim vzvišenega vzleta, nikjer ni sledú kake višje moči in modrosti, nikjer plačujoče in kaznujoče večne pravice.

Sama zunanost, narava, življenje, to je realinom vse; kolikor točneje naslika istinito življenje brez vsakega drugega višjega ozira, tem dovršenejši je umotvor. Zbadljivo, a resnično o tem piše, posebej o slovenskih razmerah, Stritar: »Življenje, narava, realizem«, to je sedaj pri nas dnevna »parola«, in hoc signo vinces; realizem, to je edina prava vera, brez nje ni izveličanja. Vprašanja, ki so pri drugih narodih že davno rešena, so pri nas na dnevnem redu. Zmote, drugod že odpravljene, šopirijo se pri nas za edino prave resnice. Kedor nam

zná naslikati okornega kmeta, ravno takega, kakoršen je v resnici, prav v delavniški opravi, s krepko podkovanimi čevlji na »šiv«, če se jih drži nekoliko gnoja ali druge nesnage, tem bolje, to je še-le pravi »parfum«; kratko pipo mora v ustih imeti, še bolje, če zveči tobak — krepko pljuvati, usekovati se v roko; robato govoriti itd. itd. Kedor to zna, ta je junak, »omne tulit punctum«, to je umetnost, to je poezija.« (Zvon. 1877, str. 256.) Žal, da moramo pristaviti, da je Stritar, pišoč te vrstice, pozabil svojih umetniških načel, ki se strinjajo v stavku nam že znanem: Baš, to je svojstvo prave umetelnosti, da ima sama v sebi namen; če torej hoče služiti kaki ideji, tem bolje, siliti se pa nikakor ne sme. In tu vendar hoče Stritar realinom nekako silo delati. — Kaj hočemo: zmoto vedno spremlja nedoslednost.

Jasno je torej iz tega, da ni le estetično dovoljeno, marveč, da je nujno, da umetnik poleg estetičnega užitka namerava tudi še kaj drugega; ako namreč umetnik to prezira, opusti, kakor smo videli, najboljši pripomoček, ki stori, da ima kak umotvor posebno veliko estetične veljave in cene. Sevêda tega načela

ne smemo pretiravati. Stvar bi bila namreč popolno drugačna, ko bi bil umetniku prvotni in glavni namen vplivati na duha in srce ter bi še le v drugi vrsti služil prvotnim namenom lepe umetnosti. Tak bi nehal biti umetnik, tak bi postal učitelj *ex professione*, in didaktika bi odprla široko polje njegovi delavnosti. Sicer pa je potrebno opomniti, da moderni estetiki radi tožijo o tendencijoznih delih umetniških, toda večjidel le takrat, ako tendencija zadeva blagor človeštva, ker se namen morda ne pokori zakonom moderne estetike. Kjer se pa pod imenom 'umetnost' dela za laž, za zlobo, za pogubo človeštva, če tudi le posredno, ondi ni nobene tendencije, ondi je vse umetno: natorno, človeško, uravnano po določenih in večno veljavnih zakonih modernega leposlovja!!

Ako v kratkem povzamemo točni odgovor na naše prvo vprašanje, glasi se ta odgovor tako-le: Le umetnik, ki ima vedno pred očmi prvi umetniški namen: napravljati z umetniškimi umotvori človeštvu estetičnega užitka, in ki nikdar ne pozabi, da je po besedah pesnikovih tudi kot umetnik v službi višjega Gospoda, le tak umetnik zasluži svoje častno ime, tak se bo udomačil v resničnem, v realnem življenju, a se ne bo pogrezal v njega blato, temveč se bo na lahkih krilih vzvišenih idealov varno dvigal vedno više in više in k začetniku vsake umetnosti, k viru neustvarjene lepote vabil tudi svoje rojake.

Drugo vprašanje, katero smo stavili v svoji razpravi, se glasi: Ali se umetnik pregreši vselej tudi zoper estetične zakone, kadar greši zoper zakone krščanske etike?

Žalostni nasledki napačnega načela moderne estetike, da je umetnost sama sebi namen, kažejo se posebno v tem, da se mnogi moderni umetniki pri izvrševanju svojih umotvorov nič ne ozirajo na etiko, da se ne menijo za nramnost pri svojih delih. Kdor bi o tem dvomil, pravi znani nemški slovstvenik Eichendorff, pogleda naj v naša gledišča, kjer se raznoliko vrstijo v žaloigrah in melodramah prešestvo po raznih svojih načinih in vrstah, umor, uboj, divje razgrajanje v operah in vmes vpleteni, bal-

letti, ta naj se ozre v slovstvo, kjer se strast vabljivo opisuje, izgovarja, obožava. Umetnik se vselej pregreši zoper krščansko etiko, kadarkoli smeši, napačno in lažljivo predstavlja družbe, samostane, ali blage zgodovinske značaje, ali narobe: kadar skruni nramno čustvo, ako zgodovinske nenramne dogodke in osebe obsipa s sijajem nramne veličine. Zoper krščansko etiko greše oni, ki se unemajo in gorijo za antiko, za klasike, pa so si, kakor dobro pravi Eichendorff, iz starega veka zapomnili le nramno sprijenost, od njegovih plastiških podob samo goloto, od veselih nazorov za življenje samo razbrzdanost in od filozofov samo Epikura. Krščansko etiko smešijo oni umetniki, ki v svojih delih učijo sebičnost, častihlepno in intrigo (spletko), ki opravčujejo dvoboj in samomor, ki pravijo, da je občudovanja vredno in za človeka čistilno, ako živi v nespravljivem sovrastvu, ali ako se trmasto upira višjim, Bogu in od Boga postavljeni gospóski; pregrešijo se oni, ki nam ne morejo dovolj dopovedati, da edin namen človeku je: uživati in veseliti se življenja, ki v krasnih opisih slikajo pohujšanje in zapeljevanje, ki pravijo, da je predrzna nesramnost le naivna, ki opravičujejo prešestvo, izgovarjajo detomor, ki služijo dvomom in neveri, ki pravijo, da vse vere enako ceniti je največja krepost, da se torej brez vere lahko opravi, da vera preveč tirja od človeka, da so nje zapovedi pretirane in nje vaje in obredi smešni.

S takimi deli vse vprek preplavlja svet sedanja umetnost. Kako o takih delih sodi prava vednost, naj pojasni naslednje:

Atenski meščan pri Platonu v drugem dijalogu o zakonodaji »de legibus« tako-le modruje: Ali človeku to škoduje, ako ima veselje nad nenramnimi podobami ali pesmami in, ali je nasprotno koristno, ako drugi v nasprotnem iščejo veselja in užitka? Vsaj zdi se tako, odgovori mu nekako neodločno Klinija iz Krete. Ali se samo zdi, nadaljuje Atenčan, ali ni pač gotovo in neizogibno, da so nasledki isti, kakor pri človeku, katerega obdajajo slabi izgledi nramno propalih ljudi, katere morda danes ali jutri malo

pograja, pa bolj za šalo, nego za resnico? Tak bo s časoma enak onim, kateri so mu všeč, dasi ga je tudi sram, da bi je očitno hvalil. Ali si moremo še kaj hujšega od družčin, ljudij misliti? — Ko mu Klinija to potrdi, pristavi Atenčan: Ali bo torej umetnost imela popolno svobodo v taki državi, kjer vladajo dobri zakoni? Ali bo smel umetnik učiti sinove svojih modrih someščanov in sploh vso mladino, karkoli bo njemu delalo veselje, ne meneč se zato, ali jih vzgaja za čednost ali za razbrzdanost? To bi se reklo s pametjo se kregati (Οὗτοι δὲ τοῦτό γε λόγον ἔχει), odgovorita mu soglasno poslušalca.

Podobno govori Platon posebno stoječ na vzgojeslovnem stališču v svojem delu »o državni ustavi ali o pravici«. Ali ni, pravi Sokrat svojim peterim prijateljem, ali ni pri vseh rečeh posebno važen začetek, posebno, ako se gré za mladino in nje vzgojo? Kajti v mladosti je duša posebno sprejemljiva za vsak vtis in dobi podobo, kakoršno jej skoro hočejo vtisniti. Ali bomo torej brez pomisleka do-

volili, da se naša mladina soznanja z vsakim proizvodom pesništva, naj bo obseg kakoršenkoli in pisatelj kdor hoče, in se s tem nasrka mišljenja in načel, ki so pogosto v nasprotju z onimi idejami, katere bi morale, ko odrasejo, vladati njih mišljenje in delovanje? Nikakor ne, mu odgovoré prijatelji, tega ne smemo nikakor dovoliti.

Torej nam je, nadaljuje Sokrat, pesnike natančno nadzorovati in izbirati, ako nam podajo kaj dobrega, drugo vse pa zavreči, kar ni dobro . . . Izmed onih del pa v leposlovju, s katerimi sedaj soznanjajo mladino, jih je prav mnogo, katere nam je odstraniti. Nato Sokrat še enkrat potrdi to misel: Kar človek v svoji mladosti sprejme v svojo dušo, to se neizbrisno vtisne njegovemu srcu in odločuje njegove nazore za vse življenje. Zato treba pred vsem, da umotvori poezije, s katerimi se v tem času peča mladina, v vsakem oziru popolno vstrezajo zahtevam nravnosti in vere.

(Dalje.)

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

(Spisal dr. Fr. L.)

Z veseljem naznanjam tu dve knjige, ki nista vzrastli prvotno na slovenskih tleh, a sta res vredni, da smo ji dobili v roke Slovenci.

„**Rodbinska sreča.**“ Roman. Ruski spisal grof L. N. Tolstoj. Poslovenil P. M. Podravski. V Ljubljani. Založil in izdal J. Giontini. 1889. 12°. Str. 173. Cena 40 kr. — Tu ima čitatelj zgodovino ženskega srca. Junakinja, Marija Aleksandrovna, pripoveduje nam sama svojo zgodovino od takrat, ko jej je umrla mati — deklici stari 17 let —, do svoje mirnejše, zrelejše dóbe, ko živi sê svojim možem srečno in mirno, mati dveh dečkov. Mati je zapustila samo njo in še mlajšo sestro, a zapustila jo v skrbnem varstvu vrle Katre, vzgojiteljice Marijine in gospodinje, in pa 36letnega sosedu Sergija Mihajliča. Sergij Mihajlič, res vzoren mož vseskozi, v knjigi izvrstno slikan, prihaja večkrat v stari »Prokovski dom«, dom Marijin, da bi uredil in vodil gospodarstvo osiročenima hčera. Vsled občevanja sta se čemdalje bolj spoznala, bolj cenila in začela ljubiti. Ko se prepričata o medsebojni ljubezni, zveže ju kmalu zakon v presrečno zvezo; traja pa sreča le nekoliko časa. Menila sta oba,

da jima je treba iti v Petrograd okušat življenje. A dasi sta oba tukaj živela vseskozi zvesta drug drugemu, vendar jima to ni prineslo sreče. Ni bil srečen Sergij Mihajlič, ker mu je presedalo laskanje, s katerim so obsipali njegovo ženo, a tudi njej je grenilo življenje to, da je videla svojega moža nezadovoljnega. Hodila je pač rada na veselice, a vselej je želela ugajati le svojemu možu, le njega je hotela odlikovati v družbah, v katerih so se jej klanjali. Vendar je bilo to povod nekakemu neozdravljivemu domačemu razporu. Medsebojno zaupanje je ponehalo, razmere so postale hladnejše. A skoro jima je šumni svet presedal. Mlada žena je imela sicer še malo pozneje, ko se je zdravila v Badenu, precej veselja nad klanjanjem, s katerim jo je slavila družba, a kmalu jej je vse to popolnoma ogrenila nadležnost »surovega« laškega markeza. Žena si želi domov. Doma je pač mirnejša, a srečna ni, tako se jej zdí, mož ni več prejšnji Sergij. Ko sta oba nekoč na soproginem rojstnem domu, pojasni jej vedno vrli, zvesti in udani mož, da je to prouzročil čas, da se naj temu ne čudi, ker drugače ne more biti. Strastnost je morala ponehati. »stara ljubezen« je ostala le kot »drag spomin«. Tako je končal »roman« pripovedovalke z njenim

lesje, * Kót, Sodevce, * Dečina in * Radence.¹⁾ — Poslednjih šest jih je najbolj na jugu, torej Kolpi najbližjih.

Ker se je, kakor smo opazili, čisti *l* ohranil sosebnost kraj Kolpe, zato bi človek sodil, da možuje isti *l* tudi še med Kostelci. Če temu ni tako, blagovoli nas preučiti kakšen več rodoljub.

Da se pri »izobraženih ljudeh« ne smeš prenačljivi s sodbo, svedoči nam ta zgodbica. Tri znane mi gospode, štajerske

¹⁾ Radenice čitaš v »V. O.«

Slovence, ki so, razgovarjaje se slovenski med seboj in z menoj, izrekovali *l* na koncu glagolov z mérom čisto, vprašal sem lani, izrekuje li ljudstvo po njihovih krajih res »rekel« itd., kakor govoré oni; pa zanikali so vsi trije moje vprašanje s tem dodatkom, da pri njih izgovarja ljudstvo uprav »reka« (skrajšano za »rekaó«, ogr.-slov. »erkaó«) itd., nego njihovi tedanji učitelji, da so jih učili tako, da treba *l* v takih slučajih izgovarjati tako, kakor se piše v knjigi. — *Sapienti sat!*

Ali je umetnost sama sebi namen?

(Spisal Andrej Kalan.)

(Dalje.)

Stara načela pa, ki veljajo o vzgojevanju, morajo biti veljavna v istem oziru tudi za estetiko. Navedli bomo za to resnico dva dokaza:

1. Kdor se pregreši zoper načela krščanske etike, tak umetnik ni izpolnil zahtev estetičnih, ker ni izvršil lepega dela. To misel nekoliko pojasnimo. — Kar je npravno slabo, gotovo in vselej je tudi samo ob sebi grdo. Ako prebiramo nerodne stavke, kakofonske zloge, metrično nepravilne verze, spodletele rime, ako poslušamo napačne glasove ali pogreške zoper ritem v muziki, ako nahajamo v epopejah in dramah nedosledno risane značaje, v slikarstvu podobe, ki so v nasprotju z anatomijo: vse to so v estetiki velike napake. Kajti estetika zahteva od svojih del, da imajo veliko estetično ceno; ta pa se manjša in izgublja, kolikor mnogoštevilnejše in večje so napake, katerih smo poprej omenili. Ako pa že tako neznatne pomanjkljivosti kazijo estetična dela, koliko bolj še le je umetnemu delu v škodo, kar je v pravem in posebnem pomenu grdo, nenpravno. Slabo namreč — tako uči modroslovje — je pokvara dobrega. Vsaka stvar je torej tem slabjša, tem grja, čim manj ima poglobitnih

dobrih lastnostij. Taka lastnost v razumnem bitju, v človeku, je pred vsem ta, da se njegova dela strinjajo z npravno postavo. Prosto delo človekovo torej nikdar ne more biti lepo, ako se ne strinja z etičnimi zakoni: ako torej govorimo o »slabem« človeku, ne mislimo slaboumnega ali telesno pohabljenega, ampak na npravno sprijenega človeka. — S tem je pobito načelo moderne estetike: Nenpravno samo na sebi v umetnosti ni nedovoljeno, ampak samo to, kar je neestetično; pobito je to načelo, ker nenpravnost ne more biti nikdar in nikoli lepa, torej ne sme lepa umetnost zanjo delovati.

2. Umetnik, ki se ne méni v lepih umetnostih za etična načela, veže sam sebi roke, ker omejuje, manjša ali tudi popolno uničuje uspeh, sad in namen, kateri naj ima vsako umetniško delo. To razvidimo logično že iz prvega dokaza. Ker se namreč z nenpravnostjo v umetniških delih manjša estetična cena umotvorova, zato daje tudi manj sadú, manj estetičnega užitka. Jasno nam to kaže Aristotel v svoji etiki: »Mera vseh rečij, mera, po kateri se merijo, cenijo vse reči, je krepost in pa krepostni človek, v kolikor je namreč kreposten. Pravi

užitek je torej le oni, ki ga priznava kreposten človek, in v resnici prijetno le to, kar dela veselje krepostnemu človeku.* Kaj pa, ali ostudni kipi, nenravni spisi ne mrže npravnemu, krepostnemu človeku, ali to ne boli njegovega nemadežanega srca? Torej ne provzročujejo užitka, ampak stud in bolečino nenravna dela umetniška. Sevéda ljudem, ki so po napačni vzgoji na umu in srcu ranjeni, pač ugajajo nenravne stvari ali dela, iz katerih se učé, da je greh dovoljen, da je slabo — dobro, da je strast človeku naravna, torej dobra. Toda to ne omaja naše trditve, to jo le podpira. Užitek teh ljudij ni estetičen, ampak le vegetativen, rekli bi, živalsk. Svojo vest ob takem užitku le tolazijo, češ, saj ni tako hudo. Namen lepim umetnostim pa je, podajati estetičnega užitka; da bi bilo pa nenravno veselje pravi estetični užitek, tega si tudi moderna estetika kar naravnost ne upa trditi. To misel nam potrjuje Schiller, ki je pisal: »Nekateri ménijo, da posebno ustrezajo umetnostim, trdeč, da umetnosti nimajo frivolnega namena — razveseljevati, marveč, da imajo nraven namen, in očiten vpliv, ki ga imajo umetnosti na npravnost, potrjuje to trditev. Ne morejo si misliti, da bi ista umetnost, ki v taki vzvišeni meri pospešuje najvišji namen človekov (namreč npravnost), rodila h krati — čeravno samo slučajno — tudi veselje, ter služila takó nizkemu namenu, kakoršen je razveseljevanje. Toda to navidezno nasprotje bi se hitro poravnalo, ako bi imeli natančen nauk o razveseljevanju in popolno filozofijo umetnosti. Ta bi nam namreč pojasnila, da sloni prosto razveseljevanje, kakoršno provzročuje umetnost, popolnoma na npravnih pogojih, da torej človek pri tem deluje z vsemi svojimi npravnimi silami. To modroslovje bi nam dokazalo, da je táko razvedrilo doseči možno edino le z npravnimi sredstvi; umetnost torej, ako želi popolno doseči svoj pravi namen: razveseljevanje ali užitek, mora se držati npravnih zakonov. Pri ocenjevanju umetnosti je torej vse eno, je-li njen namen nraven, ali pa dosega svoj namen le z npravnimi sredstvi: zakaj v obeh slučajih treba je računati z npravnostjo, treba je delovati

v najtesnejšem soglasju z npravnim čustvom.*¹⁾ Žal, da slavni mož ni vselej tako delal, kakor je tukaj lepo pisal.

Upam torej, da so vsakemu dokazi jasni in veljavni, da vsak umetnik, ki se pregreši v svojih umotvorih zoper zakone krščanske etike, greši tudi zoper zakone estetične, ker s tem jemlje umotvorom njih estetično ceno in sevéda s tem tudi manjša estetični užitek, ki ga namerja vsako umetniško delo.

Ko sem odgovoril prvima dvema vprašanjema te razprave, ne bo težko odgovoriti tretjemu in poglavitnemu: Ali je umetnost sama sebi namen?

Nauk moderne estetike, da je umetnost sama sebi namen, nasprotuje naukom in prepričanju naših prednikov v davni preteklosti.

Kakih sto let je star ta nauk: kako pa je v poprejšnjih stoletjih mislil človeški duh o namenu umetnosti?

Kar se tiče najstarejših časov, mislili so sploh za Horacija, kakor trdi ta pesnik, da so starodavna ljudstva poe-

¹⁾ Man glaubt den Künsten einen grossen Dienst zu erweisen, indem man ihnen, statt des frivolen Zweckes, zu ergötzen, einen moralischen unterschiebt, und ihr so sehr in die Augen fallender Einfluss auf die Sittlichkeit muss diese Behauptung unterstützen. Man findet es widersprechend, dass dieselbe Kunst, die den höchsten Zweck der Menschheit in so hohem Grade befördert, nur beiläufig diese Wirkung leisten und einen so gemeinen Zweck, wie man sich das Vergnügen denkt, zu ihrem letzten Augenmerk haben sollte. — Aber diesen anscheinenden Widerspruch würde, wenn wir sie hätten, eine bündige Theorie des Vergnügens und eine vollständige Philosophie der Kunst sehr leicht zu heben im Stande sein. Aus dieser würde sich ergeben, dass ein freies Vergnügen, so wie die Kunst es hervorbringt, durchaus auf moralischen Bedingungen beruhe, dass die ganze sittliche Natur des Menschen dabei thätig sei. Aus ihr würde sich ferner ergeben, dass die Hervorbringung dieses Vergnügens ein Zweck sei, der schlechterdings nur durch moralische Mittel erreicht werden könne, dass also die Kunst, um das Vergnügen als ihren wahren Zweck vollkommen zu erreichen, durch die Moralität ihren Weg nehmen müsse. Für die Würdigung der Kunst ist es aber vollkommen einerlei, ob ihr Zweck ein moralischer sei, oder ob sie ihren Zweck nur durch moralische Mittel erreichen könne, denn in beiden Fällen hat sie es mit der Sittlichkeit zu thun und muss mit dem sittlichen Gefühl im engsten Einverständnis handeln. — Sch. W. Stuttgart. 1877. IV. p. 517.

zijo in muziko čislala in častila kot nebeško moč, katero so bogovi pevcem vdihovali, da bi ž njo krotili divje in razbrzdane ljudi; namen lepih umetnostij, pravi Horacij, bil je od nekdanj, da gojé in utrjujejo versko življenje, da blažijo in npravno čistijo človeštvo.¹⁾ Toliko o najstarejših časih. Pa tudi pozneje je ostalo veljavno isto prepričanje, da naj umetnost pospešuje vero in npravnost ter s tem množi blaginje človeštva. Resni Lykurg, ki je dal zakone Spartancem, poslal je s Krete, kamor je šel opazevati modre zakone Minosove, v Sparto pesnika in pevca Thales-a z imenom. Njega pesmi in glasovi so imeli, kakor pripoveduje Plutarch, to posebno prednost, da so vzbujali in v nemali poslušalce za red, pokorščino, edinost in skromnost. Pythagora in njegovi učenci so učili, da je glasba posebno dobro sredstvo, da duha očisti, oblaži (Κάθαρσις), da pomiri in oplemeni čustva, da, celó telesnemu zdravju je koristna, zato so jim bile najljubše mirne melodije.

Drugi namen umetnosti jim je bil, kakor poroča Porphyrij, gojiti vero. On pravi: »Gojiti treba to umetnost (petje), da ž njo bogove poveljujemo in jim hvalo pojemo.«

Timaj Lokriški, najstarejši grški prozaiist (po Stolbergu) pravi: »Muzika, to je petje in pesništvo, in nje voditeljica filozofija imajo po naročilu bogov in zakonov namen, da gojé duševno življenje človekovo. Privajajo namreč in priganjajo poželjivost, da služi pameti, in jo večkrat v to tudi silijo: jezljive tolažijo, čutne nagone pomirjujejo, da se ne vzbujajo, ako jim pamet ne dovoli, in da ne mirujejo, kadar jih pamet naganja k delu ali k uživanju.

Platon, katerega smo že omenjali pohvalno v tej razpravi, trdi, da se s pes-

¹⁾ Ad Pis. v. 391. sq.

Silvestres homines sacer interpresque deorum
Caedibus et victu foedo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire tigres rabidosque leones.
Dictus et Amphion, Thebanæ conditor urbis,
Saxa movere sono testudinis et prece blanda
Ducere, quo vellet. Fuit haec sapientia quondam,
Publica privatis secernere, sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare iura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno.
Sic honor et nomen divinis vatibus atque
Carminibus venit.

ništvom in petjem goji in blaži srce; kdor se peča s to umetnostjo, tisti razvija v soglasju vse kreposti: zmeren je, pogumen, blag, delaven, velikodušen. Počutne strasti jemljó človeku npravno trdnost ali stanovitnost, omenjene kreposti mu jo vračajo. Zato imajo te umetnosti toliko ceno in zato se tako marljivo gojé.¹⁾ Bogovi nam niso naklonili glasbe, pravi dalje, da bi služila počutnemu veselju, ampak, da z njeno pomočjo spravimo v soglasje svoje nagone in svoja čustva, da se v naših dušah naseli ona zmernost in ona lepota, katere tolikokrat pogrešamo.²⁾

Enako Aristotel, njegov učenec. Namen muziki, umetnosti je raznolik: vzgaja naj mladino, blaži in čisti naše duše ter nam donša razvedrila in krepila.

V komediji Aristophanovi »Žabe« očita Ajschyl Evripidu, da njegova dela slabo vplivajo na npravnost rojakov. On vpraša: Povej mi, zakaj pač častimo mi pesnika radi?

Evripid mora sam priznati:

Ker je spreten, da ljudstvo svari in boljša človeštvo.

Ajschyl se pohvali na to, kako je on po vzgledu blagih prejšnjih pesnikov deloval v tem duhu, Evripid pa da je iz dobrih in blagomiselnih ljudij delal hudobne, ker je pobiral poulične, pohujšljive pravljice o Phajdri in Sthemboju in drugih junakih ter take umazanke vlačil na oder. Evripid se hoče izgovarjati, da je to vzel iz zgodovine, a Ajschyl na to pravi: Pa pesnik mora zlóbo skrivati, ne pa je razkazovati, kajti,

Kar je otrokom
Učitelj, ki vadi jih v naukih, to velikim je pesnik,
Zato treba, da govorimo le, kar koristi in boljša.³⁾

¹⁾ Prim. Plat. de republ. 3. Steph. 401, B:

*Αρ' οὖν τοῖς ποιηταῖς ἡμῖν μόνον ἐπιστατητέον καὶ προσαναγκαστέον τὴν τοῦ ἀγαθοῦ εἰκόνα ἤθους ἐμποιεῖν τοῖς ποιήμασιν, ἢ μὴ παρ' ἡμῖν ποιεῖν, ἢ καὶ τοῖς ἄλλοις δημιουργοῖς ἐπιστατητέον καὶ διακωλυτέον τὸ κακὸν ἦθος τοῦτο καὶ ἀκόλαστον καὶ ἀνελεύθερον καὶ ἀσχημον μῆτε ἐν εἰκόσι ζῶων μῆτε ἐν οἰκοδομήμασι μῆτε ἐν ἄλλῳ μηδενὶ δημιουργουμένῳ ἐμποιεῖν . . . Πολλὸ γὰρ ἂν, ἔφη, κάλλιστα οὕτω τραφεῖεν.

²⁾ Plat. Tim., Steph. p. 47. c. d.

³⁾ Prim. Aristoph. Ranae (Žabe), v. 1008—1011 — 21—56.

Mlajši od teh, Lykurg, attiški govornik, pravi: Homer je bil našim očetom tako plemenit pesnik, da so določili, njegove pesmi in samo njegove naj se vsakih pet let pojejo pri »Panathenejah«. In po pravici, kajti postave, ker so kratke,

ne morejo poučevati, le določujejo, kaj se smé in ne smé; pesniki pa, ki posnemajoč kažejo človeško življenje, izbirajo najplemenitejša dela in sè svojo besedo in svojim opisom odločujoč vplivajo na srce človekovo. (Konec.)

Adolfo Veber-Tkalčević.

(Črtice. Sestavil Stj. Zagorac).

Genij hrvatskega naroda plače v globoki žalosti nad še svežim grobom enega izmed prvih svojih sinov, enega izmed največjih prosvetiteljev in dobrotnikov svojih. Ta tuga bratskega nam naroda hrvatskega je opravičena, ker je izguba, katero mora pretrpeti po ukrepu božje previdnosti, nenadomestljiva.

Adolfo Veber je bil mož, kakoršni se rodijo redko v enem stoletju; bil je učen in delaven, bogoljuben in udan za vso dušo domovini in svojemu narodu, — narodu, za katerega bi bil dal kri in življenje, katerega je ljubil nad vse in za katerega povzdigo in prosveto je mislil in delal do zadnjega trenutka svojega — hrvatski književnosti prerano odvzetega — življenja.

Že danes, ko še ni ozelenel grob umrlega učenjaka-duhovnika, dostojno oceniti velike zasluge njegove in pokazati, kaj je bil on hrvatski prosveti, to je nemogoče. Zgodovina narodne prosvete hrvatske mu bode prisodila brez obotavljanja in mu podelila dostojno mesto, mesto med prvimi in najzaslužnejšimi sinovi naroda. Dela so, ki bodo zanj govorila — dela Adolfa Veberja so stalne vrednosti, katerih ne bode mogla niti bodočnost zmanjšati. Malo je pisateljev, ki bi bili tako plodni, kakor je bil

Veber. Delal je malone na vsakem polju hrvatskega napredka in na vsakem je pustil neprecenljive plodove svoje učenosti. Veber je bil učen, kakor malo kdo.

Veber je dober leposlovec in modroslovec, znamenit jezikoslovec in učitelj, priden duhovnik-bridigar in češčen rodoljub. Zbog te mnogostranosti ni mogoče še sedaj vestno in popolnoma oceniti ga, marveč bodem samo važnejše in odličnejše momente iz njegovega življenja in delovanja nabral, da se vidi, kdo je bil Adolfo Veber, tembolj pa želim to storiti, ker se redko kdaj danes dobé taki možje, ki bi vse svoje življenje in vso svojo duševno sposobnost posvetili prosveti in občenemu napredku. Veber je deloval neumorno, točno, navdušeno. Z neumorno marljivostjo nabral si je Veber prebogatega znanja, a od narave je bil bistrega uma; ker je imel dober ukus, umel si je pridobiti v hrvatskem narodu glas izvrstnega kritika in nenavadno obdarovanega pisatelja.

Pri vsaki stvari je njegova beseda mnogo vplivala, a često tudi odločevala.

Adolfo Veber je bil mož redkih naravnih sposobnostij. Rojen na lepem obrežju hrvatskega sinjega morja, v blagem podnebjju toplega juga, pod jasnim nebom, s katerim se ponasajo Primorci in Italijani, bil je že od narave nadarjen

pomoti včasih zares izpraznijo kozarce in krožnike.

Radi zahajajo med ljudi, ker jim je med duhovi dolg čas. V spiritiških sejah se polasté posrednikov in se po njih zabavajo z ljudmi. Te vrste duhovi so večjidel neolikani in surovi, kolnejo in nespodobno govoré, ljudi zapeljujejo in noré ž njimi.

Duhovi se med seboj sprejo in tudi med ljudmi napravljajo zdražbe.

Duhovi višje vrste poučujejo duhove nižje vrste. Predmeti so raznovrstni, vendar vsega se uče, kar na srednjih šolah, tudi veronauka. Bolj izobraženi duhovi evropski morajo učiti neolikane divjake.

Duhovi potemtakem niso vsi enako poučeni, da, eni so po besedah Friesejevih zeló nevedni, da še sami sebe ne poznajo. Vendar, ko duhovi dovršé oliko prvega kroga, preselijo se v druge, a to gre počasi: nekateri ostanejo na tisoče let v prvem krogu, kakor nam pravi »duh Stafford«, ki je še nekoliko faraonov videl ondukaj.

Tega vsega sevéda ne verjamejo vsi spiritisti, a v enakih nazorih so zapljeteni v večini.

Znamenito je to, da se pri spiritistih nahajajo zmote raznih časov in krajev in ljudstev.

Egipčanske nazore o dušnem potovanju (metempsychosis), o novem vteleshvanju (reincarnatio) raznolično olesane nahajamo v tem nauku:

Ako duh na zemlji (človek) zgreši svoj poklic, povrne se po smrti nazaj v telo pa v drugih okoliščinah, da dopolni, kar je zamudil prvič. Ker ima duh prosto voljo, lahko si izbere sam primeren delokrog.

V času med smrtjo in novim vtelesenjem se giblje duh po simpatičnih krogih, nabira si izkušnje, dela sklepe in sestavlja načrte za bližnjo dóbo novega zemskega življenja.

Primeri se, da ga pogled v preteklost, na lastne grehe, na zamude razžalosti in stori nesrečnega; ta žalost je včasih silno velika in ljudje jo imenujejo *pekel*. To čustvo preganja duha po raznih krajih, dokler ga ne pripravi do spoznanja, da je pri Bogu pomoč, in da more storjene grehe popraviti. To prepričanje mu dá nove moči, in duh začne delati za svojeboljševanje.

Ker je to mogoče vsakemu duhu, zato ni za nobenega večne kazni. Pekla kot posebnega prostora, kakor uči vera, spiritisti ne poznajo.

(Konec.)

Ali je umetnost sama sebi namen?

(Spisal Andrej Kalan.)

(Konec.)

Da so bila ta grška načela veljavna tudi pri Rimljanih ob cvetu umetnosti, priča nam pismo Horacijevu Pizonom, katero smo že omenili. Horacij imenuje pesnike *aedituos virtutis*, čuvaje v svetišču kreposti.

Ako pogani tako odločno obsojajo načelo moderne estetike, da je umetnost sama sebi namen, potem nam pač ni treba poudarjati, da enako govoré tudi krščanski estetiki. Kdo bi namreč menil, da človek s svojimi močmi, ali tudi le

z eno od njih, živi in dela za kak drug namen, kakor da služi in slavi Boga, brez katerega ne more niti živeti, niti delati, celó ne biti? Kdor je tega mnenja, on je dal slovo veri, pa tudi pameti. Ako pa je namen človekov slava božja, udanost in pokorščina do Boga pa sreča človekova, potem mora vse svoje zmožnosti, torej tudi umetnijske, posvetiti temu namenu.

Morda bi mi kdo očital, da delam moderni estetiki krivico in da obsojam

nje nauke, ne da bi si ogledal razlogov, katere ima in navaja za svojo trditev.

Razlogi se dadó ob kratkem navesti, kajti v istini nimajo več nego en sam razlog. In ta je, da mora biti umetnost samostojna, prosta in ne sme služiti drugim namenom. Vsak namen jo ponižuje, in umetnik, ki hoče doseči kak namen z umetnijo, zlorabi jo in kaže h krati svojo »npravno malovrednost (moralischen Unwert)« in »estetično nesposobnost (aesthetisches Unvermögen«, Schiller). No, o tem se ne bodemo pričali, ali to res ponižuje umetnijo, ako se drži npravnosti, zakaj vémo, da bi nasprotnikov ne prepričali. Čitatelju smo hoteli pokazati, na kaj se opirajo zagovorniki nauka, da je veda sama sebi namen. Razvidel je čitatelj tudi, da je taka veda kolikor toliko — vsaj dejansko — bogotajska.

Lepa reč je svoboda: toda, ali naj ne pozna umetnik zakonov? Ali je umetnija sama igrača?

Pač, Krug pravi, da. A prav to nam ne gre v glavo; da bi se bil pesnik Jakopone da Todi igral s svojo »Stabat mater«, ali da bi bila »Pangue lingua« igrača, ali da bi bila sv. Štefana cerkev igrača, — tega ne moremo umeti.

Umetnost brez namena, ali če hočete, sama sebi namen, to je nesmisel. Ko bi ti estetiki prav imeli, ne bi stavbarstvo bilo prava umetnost, pač pa, ko bi se igrali otročaji s papirnatimi vojaki, ali bi z listki zidali hišo.

Toda čemu bi modrovali o takih trditvah? Ozrimo se v zgodovino, kaj nam ona o tem pravi. Ako je res, da umetnik, ki ima višje namene pri umotvorih, kaže npravno nevrednost in estetiško nezmožnost, ako namen (s svojo silo) uničuje bistvo lepe umetnosti, potem se morajo prav v zgodovini na polju lepih umetnosti kazati žalostni nasledki našega načela. Kadarkoli torej kako stoletje ni poznalo estetiške modrosti 19. stoletja in je iskalo v umetniških delih kaj višjega, kakor »Die Befriedigung eines instinctartigen unwiderstehlichen Triebes« (samo to, da zadovolji svoj nepremagljivi nagon), tedaj je morala biti puščoba in praznota na polju umetniškem.

Toda, kaj vidimo? Parthenon in Propileje, Akropolis v Atenah, Elevation tempelj, Olympijski Zeus, Pheidijeva »Pallas Athena«: ali so vsi ti umotvori bili sami sebi namen, ali niso bili odločeni v proslavo bogov in verskega življenja? In Ilijada, Odiseja, Pindarjeve ode in tragedije Ajshilove in Sofoklejeve, krasni govori Demostenovi: ali se je vse to res samo zaradi sebe rodilo, ali ni imelo posebnega namena? In psalmi in knjiga Jobova in prerokbe Izaijeve in Jeremijeve žalnice; spevi sv. Ambrozija in sv. Tomaža Akvinskega; skladbe Palestrinove, Giottove, Overbeckove, Veithove, Führichove podobe; govori, katere so govorila zlata usta Bernarda: prekrasne cerkve v Strassburgu, Kolinu, na Dunaju, Milanu, Rimu, Toledi itd.: kako je vse to nastalo, kdo je to vstvaril? Ali res vse le brez namena, nezavestno, po nagonu? Da, to je storila verska navdušenost, umetnost katoliška, ki si je vsekar štela v čast, da more svetne stvari uporabljati v slavo božjo, to so storili umetniki, v katerih imenu govore slikarji republike Sijenske: »Po milosti božji smo odločeni in poklicani, da neomikancem, ki ne znajo čitati, kažemo čuda sv. vere.« Pa dasi tudi ni treba, da bi umetnost služila cerkvi, mora se vendar vedno uklanjati zakonom božjim.

Ob koncu le še eno misel!

Moderni estetiki tako radi poudarjajo, da mora biti umetnost sama sebi namen in da tendencijozna umetnost nič ne velja: a prav ti ne delajo brez namena, njih umetnost ima večinoma podel namen. Zato namreč ne dovolijo, da bi bila umetnost podložna višji božji in npravni oblasti, da pod to krinko spravljajo med svet nenravna, nesramna in protiverska dela, med ljudi trosijo uporne nazore. Kak odgovor pa čaka take umetnike zaradi strašnih nasledkov, ki izvirajo iz njih nenravnih umotvorov? Celó Propertij, znan kot razuzdan pesnik, pripoznava, kako pohujšujejo mladino slabi spisi.

Quae manus obscoenas depinxit prima tabellas,
Illa puellarum ingenuos corrumpit ocellos,
Ah gemat in terris ista qui protulit arte
Jurgia sub tacita condita laetitia.

Naj ga teži zemlja, naj mu grob ne dá pokoja, kdor je prvi oskrnil čisto nedolžne oči s takimi podobami, ki je pod imenom umetnosti in zabave tolike boje izzval v mladih srcih!

Umetnost torej ni sama sebi namen, ampak je hčerka božja v službi pri ljudeh, da jih vodi k Bogu.

Lepi umetniki — pravi J. Marn — geslo edino je pravo:

Sursum corda!

Slovstvo.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Knjige družbe sv. Mohora.

„Koledar družbe svetega Mohora za navadno leto 1890.“ — V svoji prejšnji lepi obliki predstavlja se nam koledar tudi letos. Strogo koledarska vsebina obsega 16 strani, za tem pa se vrsti zabavna in poučna vsebina na str. 17 do 112. Imenik ima posebne strani in sicer 115. Družbin oglasnik nam opisuje družbe sedanost in nam kaže najbližjo prihodnost; imena (in sicer prava katoliška!) s semnji vred polnijo še 9 strani, zastavica v podobah vabi nazadnje vse umneže, da zasučejo svojega uma svitile meče, pričenshi s poštenim judom Abrahamovičem. — Takó se ni treba našemu koledarju sramovati, kakor bi bil preveč médel, marveč kaj takega že nekaj zaleže; mi pa imamo tudi prilike dovolj, da o njem katero rečemo.

»Ti očeta do praga, sin tebe čez prag« imenuje se prva povest koledarjeva; spisal jo je dr. Jos. Vošnjak. Pripoveduje nam, da so bili pri Hrastnikovih imoviti in dovolj srečni, dokler je gospodaril stari Hrastnik. A njegov sin Jaka se mu je začel lizati in dobrikati, da je dobil od očeta gospodarstvo. Navadila ga je tega malovredna Robásovka, ki mu je hotela čim preje spečati svojo nič boljšo hčer Leno. A Jaka sam tudi ni bil kaj prida, kar je pokazal kmalu, ko je bil sam svoj gospod. Očeta ni poslušal, sestri svoji Rezi ni izplačal dote, zapravil gozd in nazadnje celó očeta pahnil čez prag. A tu izvemo, da je tudi stari Hrastnik nekđaj sam grdo ravnal s svojim očetom in da je sinova nevhaležnost zanj zaslužena kazen. Kmalu potem umre Hrastnik, Jaka se ponesreči in umre vsled tega, vendar skesan, Reza, njegova sestra, se dobro omoži, le kaj je bilo z Leno, tega ne pové pisatelj, jaz pa tudi ne vem. — Ta povest ima prednosti, pa ima tudi napake. Pisana je zanimivo, namen je nraven — svariti namreč hoče otroke, naj ne ravnajo slabo s stariši —, tudi značaji so narisani dokaj istinito in določno. Napaka pa je ta, da je takoj s prva mnogo nepotrebnega opisovanja; razvoju se pozna, da mu je »pot odkazana«, včasih se razvija vse bolj po volji pisateljevi, kakor po naravi in tako se ni mogoče iznebiti misli, da je tu pa tam kaj prisiljenega. Priznavamo pa radi, da zna pisatelj

s posebno spretnostjo rabiti krščansko mravnost in njene nauke za povestne namene.

Vse drugačna pa je druga povest v koledarju z naslovom »Znojilčevega Marka božja pot«, katero je spisal J. Kersnik. Gledé izvirne snovi, naravnega razvoja posameznih dogodkov, živega in plastičnega opisovanja ima vsekako ta povest veliko prednost pred prvo. Sevéda »lepih naukov« po pridigarskem načinu ne podaje, a ne vem, ali bi to bilo v prid povesti. Šestnajstletni Marko je doma na Znojilah. A v pameti ni vse v redu, zato ga neče pustiti mati z bratom in sestro na božjo pot na Skaručino. A Marko gre, kupi celo orgelce na sejmu, pa hiteč domov si izbere napačno pot. Poprašujočemu, kje so Znojile, pokažejo mu kraj, ki se je res tako imenoval, a niso bile Markove Znojile. Vsled tega je preživel Marko na teh Znojilah teden v čudnem položaju, dokler ga ne pride rešit vseh nadlog njegov boter. — Brez dvoma bode narodu našemu povestica zeló ugajala, zlasti kmetom, ker je kmečko življenje v njej tako resnično popisano. — To sta povesti, drugi spisi so ukoviti.

Izmed poučnih spisov se odlikuje tudi po svoji zunanosti spis z naslovom »Trst« (spisal J. G.), ki nam v besedi in podobi (ima namreč 12 slik) predočuje Trst. Čudno bi bilo, ako bi hotel opazke delati o tem spisu, kajti pisatelj biva v Trstu in torej to mesto pozna mnogo bolje nego jaz. Čitateljem so gotovo slike zeló po godu. Isti pisatelj nam popisuje tudi življenje blagega pokojnega Mihaela Debelaka, kanonika v Trstu, ki se je odlikoval s svojo pastirsko gorečnostjo, kakor pred l. 1868 s svojo vnemo za šolo. — Zeló zanimiv in tudi kaj primeren je spis kanonika dr. Ivana Križaniča: »Razgled po katoliških misijonih«. Pisava je domača, prijetna; v slovničnem oziru je treba paziti, da se odstranijo nedostatki, kakor v začetku stavka: »Bi ne verjeli...« ali »sta se pač zopet...«, a ti so jako redki. Lahko rečemo, da jo je gosp. pisatelj res kaj dobro pogodil s tem spisom. — V spisu »Kmetijske šole« priporoča g. dr. Vošnjak kmetom, naj pošiljajo radi svoje sinove v kmetijske šole; v ta namen nam jih po uravnavi in po delovanju opisuje. Slika kaže »šolo na Grmu«. — O treh naslednjih spisih: »Odpisovanje zemljiškega davka zaradi elementarne škode«, »Dva sovražnika naše dece« in »Slovenski po-